

11. Философский словарь / Под. ред. И. Г. Фролова. – М.: Республика, 2001. – 719 с.
12. Черних О. В. Освіта як комунікативний процес. – К.: ТОВ “Поліграф-Консалтинг”, 2004. – 39с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тимченко Світлана Василівна – викладач кафедри іноземних мов Державної льотної академії України, аспірант кафедри суспільно-гуманітарних наук та професійної педагогіки.

Коло наукових інтересів: формування комунікативних умінь майбутніх авіаційних фахівців.

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЛОТІВ ДО ВЕДЕННЯ РАДІООБМІНУ

Євгенія ТОКАРЬ (Кіровоград)

У статті представлено методику педагогічної діагностики в процесі підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну як типового завдання їхньої професійної діяльності. Визначено мету та завдання розробленої методики, окреслено об'єкти діагностичної діяльності, охарактеризовано дії викладачів та студентів в цьому процесі.

В статье представлена методика педагогической диагностики в процессе подготовки будущих пилотов к ведению радиообмена как типового задания их профессиональной деятельности. Определены цель и задания разработанной методики, очерчены объекты диагностической деятельности, охарактеризованы действия преподавателей и студентов в этом процессе.

Ключові слова: педагогічна діагностика, мета та завдання діагностики, об'єкти діагностичної діяльності, контроль-діагностичні процедури, етапи діагностування.

Сучасна педагогічна теорія і практика доводять, що розв'язання проблеми управління якістю освіти у вищому навчальному закладі неможливе без організації цілісної системи педагогічної діагностики на різних рівнях управління, і висувають невідкладні вимоги до розробки таких методик, метою яких є не лише цілеспрямований контроль рівня сформованості знань, умінь і навичок з окремих предметів, а й розвиток професійно важливих якостей майбутніх фахівців, здатності до самоконтролю як передумови подальшого саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти, адже в розвитку освітньої галузі сьогодні утвердилася тенденція до неперервної освіти протягом всього життя, коли фахівець постійно поглиблює власні знання, вчиться новому і прагне до самореалізації.

Дослідженням окремих аспектів педагогічної діагностики приділено досить значну увагу як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці (О.М.Демченко, Г.С.Цехмістрова, Н.В.Ізотова, І.В.Єськова, В.М.Царьков та ін.), розроблені відповідні методи, форми і засоби, навіть створені окремі моделі і системи педагогічної діагностики якості вищої освіти та технології їх реалізації у навчальних закладах різного типу, як загальноосвітніх, так і вищих. Але проведений нами ретельний аналіз педагогічних джерел не виявив існування жодної науково обґрунтованої методики діагностики в процесі професійної підготовки фахівців у

вищих навчальних закладах льотного спрямування, а тим більше методики діагностики в процесі підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну, що є типовим завданням їхньої майбутньої професійної діяльності. Зважаючи на це, вважаємо за доцільне розробити відповідну методику діагностики в процесі підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну. Відразу зауважимо, що розроблювана методика буде стосуватися рівня управління «викладач-студент» як найбільш дієвого з точки зору безпосереднього контакту учасників навчально-виховного процесу.

Отже, **мета** цієї статті полягає у розробці методики педагогічного діагностування в підготовці майбутніх пілотів до ведення радіотелефонного зв'язку. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**: 1) визначити мету та завдання розроблюваної методики педагогічної діагностики; 2) окреслити її об'єкти; 3) проаналізувати діяльність викладачів і студентів в процесі діагностування.

Головним системоутворюючим фактором розробки методики діагностики в підготовці майбутніх пілотів до ведення радіообміну є мета. Метою розроблюваної нами методики є управління навчально-виховним процесом підготовки майбутніх пілотів засобами процедур діагностики і контролю, спрямоване на підвищення якості їхньої підготовки до ведення радіообміну. Окреслена мета є загальностратегічною у цілісній методиці діагностування, а її досягнення реалізується через низку **завдань**, як суто констатувального, так і формувального, перетворюючого характеру, до яких ми віднесли наступні:

- визначення рівня навченості студентів з предметів, на основі яких відбувається підготовка до ведення радіообміну;
- актуалізація знань, вмінь і навичок, необхідних для ведення майбутніми пілотами радіообміну в звичайних та надзвичайних умовах;
- розвиток у студентів потреб, цінностей, мотивів, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю, досягнення високого професійного рівня;
- розвиток професійно важливих якостей майбутніх пілотів, формування вмінь та навичок самоконтролю;
- виявлення непередбачуваних відхилень в навчально-виховному процесі, а також причин успіху чи неуспіху навчальної діяльності та корекція ходу її протікання на основі аналізу отриманих даних.

Розвиток особистості в процесі освіти значною мірою зумовлений тим, якими засобами та на якому змісті він відбувається. Тому далі вважаємо необхідним окреслити зміст інформації, що підлягає діагностуванню, тобто звернутися до об'єктів педагогічної діагностики,

які обумовлені завданнями розроблюваної нами методики. Окрім завдань методики до факторів, що впливають на визначення об'єктів діагностування, ми відносимо також вимоги державних стандартів, освітньо-кваліфікаційних характеристик та програм підготовки майбутніх пілотів.

Зазначимо, що, оскільки ми розглядаємо якість професійної підготовки майбутніх фахівців у взаємодії її процесуальної та результативної сторін, на чому ми наголошували раніше в нашому дослідженні, то цілком логічним буде виділення нами тих об'єктів діагностування, які відображують як процесуальну (діяльнісну), так і результативну складові якості підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну. При цьому відмітимо, що якість процесу підготовки має безпосередній вплив на якість результатів і відбивається в їх поступовому прирощенні, а охарактеризувати наявну якість процесу можливо лише через раніше отримані результати, тобто наскільки якісно діє студент чи викладач зумовлене рівнем сформованості в них способів навчальної чи викладацької діяльності, мотивації і т.п. Окрім того, ми підтримуємо точку зору відомих науковців М.М.Поташника та О.М.Моїсеєва про те, що оцінка результатів освіти має багато труднощів, основними серед яких є наступні [3, с. 170-172]:

- більшість результатів освіти важко визначити, для їхньої фіксації, як правило потрібні спеціальні вимірювання – описи, характеристики, параметри і т.д.;

- оцінити освітню діяльність за результатами однозначно як лише позитивну чи лише негативну нерідко неможливо, оскільки самі результати можуть бути оцінені, з одного боку, як позитивні, з іншого – як негативні, або позитивний ефект освітнього процесу в одному обов'язково справляє негативний вплив в іншому;

- результати освіти дуже важко інтегруються, а іноді навіть не підсумовуються, що призводить до великих труднощів в оцінці освітнього процесу та його управлінні;

- деякі результати освітньої діяльності в повній мірі проявляються лише після закінчення навчального закладу, через кілька років і тому безпосередньо в ході освітнього процесу не можуть бути точно зафіксовані;

- деякі результати освіти залежать від великої кількості не лише керованих, а і випадкових, некерованих факторів, а тому дуже важко визначити точно, в результаті яких саме педагогічних і управлінських дій, яких причин, якого компоненту освітнього процесу виник той чи інший позитивний чи негативний результат освіти.

Однак, певні результати підготовки можливо визначити достатньо чітко. Тому спочатку і спробуємо окреслити на які саме об'єкти, що

відображають результативний бік якості підготовки, як найбільш традиційний, буде спрямована наша методика. Зазвичай в педагогіці перевірка та оцінка підлягали лише знання, уміння і навички, набуті тими, хто навчається. Зрозуміло, що діагностики одних лише знань, умінь та навичок для управління якістю підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну абсолютно недостатньо, але обмеженість та відносність цього критерію аж ніяк не означає повної відмови від нього. Вважаємо діагностику за ним цілком виправданою за умови аналізу і виявлення причин та факторів того, чому саме такого рівня знань, умінь та навичок набули студенти, як цей рівень можна покращити і які коригувальні заходи необхідно провести для цього. Тому в межах нашої методики діагностики в процесі підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну як об'єкт діагностики виділяємо знання, уміння і навички передбачені навчальними програмами предметів, що складають сутність цієї підготовки.

Іншою складовою, за якою оцінюється якість підготовки випускника закладу професійної освіти, а в нашому випадку майбутнього пілота, є особистісна. Тому вважаємо за доцільне віднести до об'єктів діагностування, яке слід проводити в процесі підготовки до ведення радіообміну, певні особистісні характеристики. Серед показників особистісного розвитку, пов'язаних з якістю підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну, відзначимо рівень розвитку мотивації, пізнавальної активності, адекватної самооцінки. В межах параметра «мотивація» нам здається доцільним визначити ступінь вираженості предметної мотивації, яка характеризується усвідомленням важливості вивчення певних предметів, що відіграють провідну роль у процесі підготовки до ведення радіообміну, а також ступінь розвитку професійної мотивації, тобто спрямованості особистості на оволодіння вибраною професією, адже саме мотивація багато в чому забезпечує успішність навчальної діяльності тих, хто навчаються, та успішність оволодіння професією. Дослідження рівня розвитку пізнавальної активності важливе з точки зору прагнень студентів здійснювати навчальну діяльність, що є одним з джерел його розвитку як особистості і майбутнього фахівця. Що стосується самооцінки, то адекватний її рівень є передумовою критичного ставлення до себе, прагнення до самопізнання і вдосконалення, розвитку відповідальності та наполегливості, а також інших професійно-важливих якостей майбутніх пілотів. Окрім цього, нам здається логічним вивчення комунікативних здібностей та нахилів студентів, оскільки рівень їх розвитку має безпосередній вплив на досягнення необхідного рівня вмінь і навичок вести професійне спілкування. Необхідність діагностики комунікативних здібностей та нахилів обумовлена самою внутрішньою природою

радіообміну, що являє собою комунікативний акт між пілотом і диспетчером, а якість такого спілкування, особливо в непередбачуваних умовах, впливає на успішне виконання польоту.

Визначаючи якість підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну з точки зору процесуального боку, відмітимо, що процес підготовки являє собою цілеспрямовану викладацьку діяльність педагога і навчальну діяльність студента у їх взаємодії. Відповідно до цього об'єктами діагностики є дії обох суб'єктів цього процесу. Немає сумніву в тому, що діагностика дій викладача має величезний вплив на роботу педагога, допомагає йому самовдосконалюватися і тим самим підвищує якість його діяльності. Звичайно, що за межами рівня нашого дослідження, тобто у вертикалі управління, дії викладачів підлягають діагностиці з боку експертів, керівництва навчального закладу і т.п., але ми залишаємо цей аспект поза увагою. Що ж стосується діагностики дій студентів, то в межах розробленої нами методики, виходячи з рівня управління «викладач-студент», вважаємо за доцільне дослідження чинників, які справляють безпосередній вплив на навчальну діяльність студентів, і наполягаємо, що така діагностика має проводитись обома учасниками навчального процесу, тобто як викладачем, так і студентом, у вигляді самодіагностичних контрольних процедур. Відмітимо, що серед таких факторів, що впливають безпосередньо на навчальну діяльність студентів, велике значення мають особистісні характеристики, такі як мотивація, пізнавальна активність тощо, про дослідження яких ми вже зазначали вище і які віднесли до особистісної складової об'єктів діагностування, а окремо в якості об'єкту педагогічної діагностики у діяльності студента віднесемо рівень сформованості комунікативних умінь, як найбільш загального вміння, що є необхідним для ведення професійного спілкування, а також всебічного та гармонійного розвитку майбутніх фахівців.

Таким чином, в процесі підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну ми виділяємо три групи об'єктів, на які спрямована наша методика педагогічної діагностики, а саме: предметні знання, уміння і навички, діяльність студентів та їхній особистісний розвиток. Весь спектр виділених нами об'єктів діагностування вважаємо за доцільне представити у наступній таблиці:

Таблиця 1

Об'єкти педагогічної діагностики в процесі підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну

Предметна складова	Особистісна складова	Діяльнісна складова
- ЗУН з предметів, в процесі вивчення яких	- мотивація (предметна,	- рівень розвитку комунікативних умінь.

відбувається підготовка до ведення радіообміну;	професійна); - пізнавальна активність; - комунікативні нахили та здібності; - рівень розвитку самооцінки;	

Оскільки запропонована нами методика діагностики в процесі підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну стосується управлінського рівня викладач-студент і не виходить за його межі, то вважаємо, що далі необхідно визначити, діяльність якого саме з цих двох суб'єктів навчально-виховного процесу буде спрямована на діагностику того чи іншого з окреслених нами вище об'єктів.

Відтак, з нашої точки зору доцільним буде діагностування викладачем, а в нашому випадку викладачами (оскільки підготовка до ведення радіообміну відбувається більш ніж в межах одного предмету), знань, умінь і навичок студентів з відповідних дисциплін, пізнавальної активності та мотивації студентів, їх комунікативних нахилів та здібностей, як основи формування комунікативних вмінь професійного спілкування. Рівень власної самооцінки становитиме інтерес для студентів, як активних суб'єктів своєї діяльності та розвитку, а розвиненість комунікативних вмінь слугуватиме орієнтиром для відповідної корекції студентами власної навчальної діяльності з метою підвищення рівня підготовки до ведення радіообміну. Вважаємо за доцільне відмітити деякі моменти стосовно діагностичної діяльності викладачів. По-перше, оскільки підготовка майбутніх пілотів до ведення радіообміну ведеться в процесі вивчення двох теоретичних дисциплін та курсу тренажерної підготовки, то необхідно визначити, хто з викладачів чи, у випадку тренажерної підготовки, інструктор, проводитиме які діагностичні процедури. Ми дотримуємось такої точки зору, що діагностика знань, вмінь та навичок з обох предметів теоретичного циклу, тобто англійської мови та в ході вивчення курсу «Зв'язок під час візуального польоту та за приладами» цілком логічно має проводитись саме викладачами цих дисциплін. Що стосується контролю та оцінювання вмінь та навичок ведення радіообміну під час занять на тренажері, то, з нашої точки зору, інструктор має проводити його під час кожного заняття, і це має бути відображене у програмі тренажерної підготовки (цього не було зроблено досі), адже жоден політ, хоча і не справжній, але максимально наближений до реальності коли він проходить на тренажері, не відбувається без ведення радіотелефонного зв'язку між пілотом і диспетчером. Щодо інших об'єктів педагогічного діагностування, окреслених нами вище, то з нашої точки зору, оскільки

ми виділили підготовку в межах вивчення курсу англійської мови, як загальної так і авіаційної, як основу для формування стійких навичок і вмінь професійного спілкування майбутніх пілотів, то ми вважаємо, що саме викладачі іноземної мови мають відігравати головну роль у діагностиці розвитку особистості студента та його діяльності в навчально-виховному процесі. Така ситуація здається нам найбільш доцільною з огляду на те, що по-перше, вивчення іноземної мови у авіаційному вузі охоплює весь період професійної підготовки майбутнього пілота, тобто починається з першого семестру, одразу після вступу студента, і продовжується до закінчення вузу, що дозволяє проводити безперервний моніторинг виділених об'єктів впродовж всього періоду навчання і на його основі вносити корективи в навчально-виховний процес, по-друге, радіообмін загалом являє собою додаткову трудність для пілота, оскільки відбувається на тлі основної діяльності – пілотування літака, а радіообмін іноземною мовою пов'язаний з ще більшим нервовим і емоційним навантаженням, а по-третє, ще однієї теоретичній дисципліні та тренажерній підготовці майбутніх пілотів, на основі вивчення яких і відбувається підготовка до ведення радіообміну, відведений дуже незначний час в цілісній системі професійної підготовки авіаційних фахівців. Єдине, що маємо зазначити, це те, що дослідженням предметної мотивації звичайно мають займатися викладачі обох дисциплін теоретичного циклу, тобто як викладач іноземних мов так і викладач курсу «Зв'язок під час візуального польоту та за приладами».

Тепер звернемо увагу на важливість самодіагностичної діяльності студентів. Як довели дослідження в галузі педагогіки, успіх в навчанні та професійному становленні фахівців великим чином залежить від самого студента, його свідомості, активності, самостійності, він пов'язаний з проявом зацікавленості, захопленості, ініціативних і творчих пошуків, вимогливості до себе [1]. При цьому педагогічна діагностика виступає засобом професійного і особистісного розвитку учасників освітнього процесу за умови, що студент стає активним повноправним суб'єктом процесу контролю і діагностування. Як підкреслює В.В.Серіков, говорити про технології впливу на особистість можна лише з високою долею умовності, маючи на увазі, що особистість завжди виступає діючою особою, співучасником, ініціатором будь-якого процесу свого навчання [4, с.29]. Відносини викладача і студента в сучасних умовах розвитку освіти будуються на концепції співробітництва, а завдання викладача при цьому полягає в наданні допомоги студентові у здійсненні навчально-пізнавальної діяльності з метою підвищення її ефективності. Досягнення мети особистісно-орієнтованого навчання, тобто розвитку особистості, можливе лише за умови яскраво вираженої потреби

особистості в саморозвитку, самовдосконаленні і самозміні. Самодіагностика в цьому контексті виступає умовою прояву самостійності і активності, необхідним компонентом навчально-пізнавальної діяльності студента, засобом регулювання власних дій, а відповідно і засобом професійного і особистісного розвитку учасників освітнього процесу. Отже, ми розглядаємо студента як активного суб'єкта навчально-виховного процесу, тобто особистість, яка самостверджується, самореалізовується, готова до самоорганізації і саморегуляції власних дій і вчинків [2]. Самоконтроль та самодіагностика процесу підготовки та його результатів виступають в якості механізму, засобу саморегуляції та саморозвитку. В зв'язку з цим підкреслимо ті об'єкти педагогічної діагностики, на які в нашій методиці будуть спрямовані зусилля студентів. З огляду на те, що наша методика звернена на діагностику в процесі підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну і спрямована на підвищення якості цієї підготовки, нам здається логічним, що студента зацікавить рівень розвитку в нього комунікативних вмінь та рівень його самооцінки, як запоруки відповідного оцінювання власних дій в процесі навчання та подальшій професійній діяльності, що безпосередньо впливає на загальні вміння вчитися, здобувати знання, дізнаватися щось нове і застосовувати набуте на практиці, і може дозволити йому досягти бажаних результатів – якісно вести радіотелефоний зв'язок з диспетчером.

Наступним важливим компонентом розроблюваної нами методики діагностування в підготовці майбутніх пілотів має бути визначення методів, засобів, прийомів та способів, за допомогою яких і реалізується весь процес. Маємо зауважити, що в сучасній педагогічній і методичній літературі спостерігається неоднозначність і відсутність єдиного тлумачення всіх цих понять. Оскільки це аж ніяк не є предметом нашого дослідження, то ми залишимо це поза увагою, а спробуємо лише визначити, у якому вигляді доцільно буде провести контрольні-діагностичні процедури по відношенню до окреслених нами вище в цьому параграфі об'єктів. Відмітимо, що весь інструментарій педагогічної діагностики має відповідати вимогам валідності та надійності.

Отже, знання, уміння і навички студентів з предметів, в процесі вивчення яких відбувається підготовка до ведення радіообміну, можуть бути продіагностовані за допомогою усного та письмового опитування, а також різноманітних видів тестів, з завданнями різного рівня складності, розроблених як методистами кафедр, які ведуть підготовку з даних предметів, так і власне викладачами. Сьогодні більшість педагогів вважають тести чи не найголовнішим засобом для контролю результатів навчання.

Діяльнісна та особистісна складові об'єктів діагностування в нашій методиці підлягають контролю та оцінюванню за допомогою спостереження, бесід, аналізу результатів навчально-професійної діяльності, різноманітних відомих діагностичних методик, в тому числі і тестових, що дозволяють провести збір даних про рівень розвитку педагогічних процесів та ступінь вираженості психічного розвитку особистості.

Тепер спробуємо описати, яким чином має відбуватися реалізація розробленої нами методики педагогічної діагностики якості підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну. Для цього нам здається необхідним визначити наступні етапи педагогічної діагностики:

Перший етап – підготовчий. На цьому етапі передбачено визначення мети діагностики, її завдань, визначення об'єктів, рівнів їх сформованості, формування внутрішньої мотивації студентів до діагностування визначених параметрів.

Другий етап – виконавчий (або власне-діагностичний). Передбачає проведення діагностування виділених об'єктів за допомогою визначених контрольних-діагностичних процедур.

Третій етап – рефлексивно-аналітичний. Здійснюється обробка, аналіз, оцінка та інтерпретація отриманої в ході діагностичних процедур інформації. Встановлюється педагогічний діагноз, тобто висновок про основні педагогічно значущі характеристики учасників і явищ педагогічного процесу. Окрім діагнозу доцільно також сформулювати і прогноз подальшого розвитку суб'єктів навчально-виховного процесу.

Четвертий етап – коригувальний. На цьому заключному етапі відбувається коригування прийнятих методик навчання, організації та проведення діагностичних процедур, виробляється стратегія подальшого навчання, приймаються управлінські рішення.

Отже розроблена методика педагогічної діагностики має стати дієвим засобом управління якістю підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну, а її ефективність в цьому аспекті стане предметом наступних досліджень цього питання.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Архангельський С.И. Лекции по теории обучения в высшей школе / Архангельский С.И. – М.: Высшая школа, 1974. – 384с.
2. Постников П.М. Управление качеством профессионального образования на основе развития субъектности студента / П.М.Постников // Модернизация и развитие системы дополнительного профессионального образования: сб. науч. тр. – Новосибирск, 2008. – Вып. 2. – С. 23-28.
3. Поташник М.М. Какие бывают результаты образования / М.М.Поташник, А.М.Моисеев // Народное образование. – 1999. - №7-8. – С. 170-172.
4. Сериков В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В.В.Сериков. – М.: «Логос», 1999. – 272с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Токарь Євгенія Борисівна – викладач кафедри іноземних мов Державної льотної академії України, аспірант.

Наукові інтереси: педагогічна діагностика, управління в освіті.

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧО-ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТЯЧОЇ ТРУДОВОЇ КОМУНИ ІМЕНІ Ф. Е. ДЗЕРЖИНСЬКОГО

Андрій ТКАЧЕНКО (Полтава)

У статті на основі маловідомих архівних документів досліджено історію розвитку промислового потенціалу керованої А. С. Макаренком Трудової комуні імені Ф. Е. Дзержинського протягом перших років її існування, наведені кількісні і якісні показники ефективності роботи підприємств. Ріст господарства і виробництва комуні розглянуто як матеріальну базу професійної освіти вихованців.

В статье на основе малоизвестных архивных документов исследована история развития промышленного потенциала руководимой А. С. Макаренко Трудовой коммуны имени Ф. Э. Дзержинского в течение первых лет ее существования, приведены количественные и качественные показатели эффективности работы предприятий. Рост хозяйства и производства коммуны рассматриваются как материальная база профессионального образования воспитанников.

Ключові слова: А. С. Макаренко, Дитяча трудова комуна імені Ф. Е. Дзержинського, виробничо-освітній потенціал, система професійного навчання і виховання підлітків, професійний розвиток особистості.

Постановка проблеми. В історії вітчизняної освіти керована А. С. Макаренком Дитяча трудова комуна імені Ф. Е. Дзержинського посідає особливе місце. Унікальне за своїми конструктивними відмінностями освітнє явище, пов'язане з кульмінацією педагогічного подвижництва А. С. Макаренка, комуна являє собою надзвичайно ефективний професійно-освітній заклад інноваційного типу. Процес створення і розвитку виробничих потужностей у комуні був не лише економічною і суто виховною умовою її існування, він закладав підвалини для подальшого професійного розвитку комунарів. Інформаційна, практична і мотиваційна функції промислового потенціалу закладу, на нашу думку, у сукупності створювали надзвичайно сприятливий фон для становлення кожної особистості і як соціального суб'єкту і як професійного діяча.

Аналіз досліджень і публікацій. Період діяльності А. С. Макаренка, пов'язаний із комунною імені Ф. Е. Дзержинського є обов'язковою і найбільшою часткою всіх відомих вітчизняних і зарубіжних життєписів видатного українського педагога-письменника. У свій час багато тривалих пошуків йому присвятили перші біографи Макаренка – М. Виноградова, Є. Мединський, Н. Морозова, М. Ніжинський та інші. У останні роки хронологічна публікація документів і робіт Макаренка, присвячених діяльності комуні, здійснена